TRANSFORMACJE PRAWA PRYWATNEGO
3/2026 ISSN 1641–1609

RAFAŁ ADAMUS*

ZAKRES UTRATY ZARZUTU POTRĄCENIA W WARUNKACH ART. 96 PRAWA UPADŁOŚCIOWEGO — UWAGI NA MARGINESIE UCHWAŁY SĄDU NAJWYŻSZEGO Z 24 LUTEGO 2026 R. (III CZP 38/25)

1. ZAGADNIENIA WSTĘPNE

W uchwale (trzech sędziów SN) z 24 lutego 2026 r. Sąd Najwyższy zajął się zarzutem potrącenia[1], w kontekście relacji[2] art. 203^1 k.p.c.[3] do art. 96 pr. upadł.[4] W wyniku przeprowadzonych analiz Sąd Najwyższy uznał, że po pierwsze: art. 96

* *Autor jest profesorem, doktorem habilitowanym (Uniwersytet Opolski), radcą prawnym; ORCID: 0000-0003-4968-459X.*

[1] Ogólnie na temat potrącenia zob. M. Pyziak-Szafnicka: *Potrącenie w prawie cywilnym*, Kraków 2002, s. 13–16. Na temat potrącenia w upadłości zob. np. P. Kempiński: *Geneza i rozwój instytucji potrącenia w polskim prawie upadłościowym pod wpływem prawa obcego*, Czasopismo Prawno-Historyczne 2025, z. 2, s. 251–271; A. Nowacki: *Przesłanki dopuszczalności potrącenia w upadłości*, Państwo i Prawo 2024, z. 7, s. 127–141; P. Janda: *Potrącenie jako sposób zaspokojenia roszczenia wierzyciela po ogłoszeniu upadłości obejmującej likwidację majątku*, Monitor Prawniczy 2007, nr 4, s. 182–190; A. Olaś: *Czy wierzyciel upadłościowy, który w terminie wskazanym w art. 85 ustawy — Prawo upadłościowe nie złożył oświadczenia o potrąceniu przysługującej mu przeciwko upadłemu wierzytelności, może skutecznie podnieść zarzut potrącenia tej wierzytelności z wierzytelnością wzajemną upadłego jako pozwany w procesie wszczętym przez syndyka masy upadłości?* (w:) *Zadłużenie i niewypłacalność dłużnika: retrospekcja, stan obecny, przyszłość*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, I. Gil, A. Góry-Błaszczykowskiej, A. Hrycaj, Sopot 2023, s. 311–344.

[2] Na temat relacji tych przepisów względem siebie zob. wcześniejsze opracowanie: S. Cieślak: *Funkcje zarzutu potrącenia w procesie cywilnym oraz w postępowaniu upadłościowym*, Transformacje Prawa Prywatnego 2020, nr 1, s. 7–28. Na temat samego art. 203^1 k.p.c. zob. np. Ł. Błaszczak: *Zarzut potrącenia w procesie cywilnym (art. 203^1 kpc)*, Warszawa 2019, *passim*; J. Płaziuk: *Charakter prawny procesowego i pozaprocesowego oświadczenia woli o potrąceniu w kontekście zarzutu potrącenia zawartego w art. 203^1 K.P.C.*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego — Seria Prawnicza 2020, nr 29, s. 213–234.

[3] Ustawa z 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz. U. z 2026 r. poz. 468 ze zm.).

[4] Ustawa z 28 lutego 2003 r. — Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz. U. z 2026 r. poz. 913 ze zm.).

pr. upadł. i art. 203[1] § 1 k.p.c. nie są względem siebie „przepisami konkurencyjnymi". Zdaniem Sądu Najwyższego „skutkiem podniesienia zarzutu potrącenia po terminie określonym w art. 203[1] § 2 k.p.c. jest bezskuteczność tej czynności procesowej (art. 167 k.p.c.). Skutkiem niezachowania terminu określonego w art. 96 pr. upadł. jest utrata prawa potrącenia". Po drugie, w opinii Sądu Najwyższego „jeżeli nie nastąpiła utrata prawa potrącenia i zarzut potrącenia został podniesiony bez naruszenia ograniczeń z art. 203[1] k.p.c., sąd rozpoznający powództwo syndyka o wierzytelność upadłego powinien zawiesić postępowanie (art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c.) do czasu rozstrzygnięcia w postępowaniu upadłościowym o skuteczności zaliczenia wierzytelności pozwanego na poczet wierzytelności upadłego".

Sąd Najwyższy uznał, że przepis art. 96 pr. upadł. ma charakter materialnoprawny. W ocenie Sądu Najwyższego skutkiem naruszenia tego przepisu jest utrata prawa potrącenia skutkująca nie tylko w sprawie zgłoszenia wierzytelności, lecz także we wszelkich relacjach dotyczących masy upadłości. Dotyczy to również sprawy o wierzytelność upadłego wytoczonej przez syndyka. Generalnie zapatrywanie to jest trafne[5].

2. ROZBIEŻNOŚCI W ZAKRESIE DOPUSZCZALNOŚCI ZARZUTU POTRĄCENIA W SPRAWIE Z POWÓDZTWA SYNDYKA O WIERZYTELNOŚĆ UPADŁEGO

Orzecznictwo w kwestii potrącenia na styku z upadłością jest wyjątkowo niestabilne. Według jednej z linii orzeczniczych, do której nawiązuje komentowana uchwała Sądu Najwyższego, „nie jest skuteczne powołanie się na potrącenie wierzytelności w procesie wytoczonym przez syndyka wierzycielowi upadłościowemu, który nie zgłosił potrącenia wraz ze zgłoszeniem wierzytelności do masy upadłości, nawet wówczas, gdy wierzyciel ten nie miał świadomości, iż w dacie ogłoszenia upadłości był dłużnikiem upadłego"[6].

[5] Por. podobnie D. Chrapoński (w:) *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, pod red. A. Witosza, A.J. Witosza, wyd. 5, Warszawa 2014, s. 318.

[6] Postanowienia SN — Izba Cywilna z 10 sierpnia 2023 r., I CSK 744/23; z 26 lutego 2025 r., I CSK 3140/23; z 30 października 2025 r., I CSK 1408/24. Por. też np. wyrok SA w Katowicach — I Wydział Cywilny z 20 listopada 2017 r., I ACa 738/17. Podobnie na tle poprzedniego stanu prawnego: wyrok SN — Izba Cywilna z 11 września 2003 r., III CKN 516/01. W literaturze zwolennikami tego zapatrywania są m.in. K. Tatara, Ł. Trela: *Oświadczenie o potrąceniu a zgłoszenie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym*, Monitor Prawa Bankowego 2026, nr 4, s. 29–38; P. Janda: *Prawo upadłościowe. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2023, s. 290; S. Cieślak: *Funkcje zarzutu…*, *op. cit.*, s. 20; S. Gurgul: *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, wyd. 10, Warszawa 2016, s. 260–261. W grupie zwolenników tego poglądu należy uwzględnić J. Korzonka (*Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowem*, Wrocław 1992, wydanie anastatyczne), zdaniem którego zaniechanie podniesienia prawa potrącenia przy zgłoszeniu wierzytelności oznacza milczące zrzeczenie się potrącenia na czas trwania postępowania upadłościowego.

Według innego zapatrywania wierzyciel upadłego, który w terminie wskazanym w art. 96 pr. upadł. w ogóle nie złożył oświadczenia o potrąceniu przysługującej mu przeciwko upadłemu wierzytelności, może skutecznie podnieść zarzut potrącenia tej wierzytelności z wierzytelnością wzajemną upadłego w postępowaniu wszczętym przez syndyka masy upadłości[7].

Zgodnie z inną uchwałą Sądu Najwyższego „dopuszczalne jest zgłoszenie zarzutu potrącenia przez wierzyciela upadłego w procesie wytoczonym przeciwko niemu przez syndyka masy upadłości w sytuacji, gdy przedstawiona do potrącenia wierzytelność została przed wytoczeniem powództwa zgłoszona w postępowaniu upadłościowym wraz z zarzutem potrącenia z wierzytelnością aktualnie dochodzoną przez syndyka”[8].

W literaturze uważa się też, że w procesie wytyczonym przez syndyka masy upadłości o zapłatę pozwany może podnieść zarzut potrącenia, jeżeli albo jeszcze nie zdążył zgłosić wierzytelności, albo zgłosił wierzytelność i podniósł zarzut potrącenia[9].

Wnioskiem płynącym z niniejszego opracowania jest konieczność wprowadzenia zmian *de lege ferenda*.

3. OGÓLNE UWAGI O POTRĄCENIU

3.1. POTRĄCENIE JAKO POZASĄDOWA JEDNOSTRONNA CZYNNOŚĆ MATERIALNOPRAWNA

Potrącenie może być jednostronną czynnością materialnoprawną dokonywaną bez związku z jakąkolwiek procedurą sądową (art. 498–505 k.c.[10]), która wprowadzałaby dodatkowe warunki do dokonania potrącenia, tzn. strony stosunku potrącenia nie znajdują się w stosunku procesowym, jak również w stosunku do żadnej ze stron nie toczy się postępowanie upadłościowe (ani postępowanie restrukturyzacyjne; przy czym zagadnienie skutków otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego dla potrącenia przekracza granice tego opracowania) zarówno na etapie dokony-

[7] Wyrok SN — Izba Cywilna z 23 stycznia 2019 r., I CSK 749/17; wyrok SA w Białymstoku — I Wydział Cywilny z 24 lutego 2020 r., I AGa 90/19; wyrok SA w Poznaniu — I Wydział Cywilny z 29 stycznia 2021 r., I AGa 61/20.

[8] Uchwała SN — Izba Cywilna z 23 stycznia 2007 r., III CZP 125/06. Podobnie: wyrok SN — Izba Cywilna z 17 stycznia 2007 r., II CSK 315/06, w którym wskazano, że „ewentualna odmowa uznania wierzytelności przez sędziego — komisarza i sąd w postępowaniu upadłościowym nie będzie miała powagi rzeczy osądzonej […]. Nie ma więc uzasadnionych powodów, aby wierzyciel i jednocześnie dłużnik, który […] oświadczył, że chce skorzystać z prawa potrącenia, będąc w toku postępowania upadłościowego pozwany przez syndyka o zapłatę długu względem upadłego, nie mógł podnieść w procesie zarzutu potrącenia”.

[9] A. Jakubecki (w:) A. Jakubecki, F. Zedler: *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2010, s. 214–215.

[10] Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. — Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz. U. z 2026 r. poz. 795 ze zm.).

wania tej czynności, jak i na etapie ziszczenia się skutków prawnych potrącenia. Jest to zatem sytuacja, w której akt potrącenia się dokonał.

3.2. POTRĄCENIE JAKO POZASĄDOWA KOMPENSATA

Potrącenie skonstruowane jako czynność jednostronna jest alternatywne do obustronnej umowy kompensaty[11]. W niektórych przypadkach tzw. ciągi kompensacyjne zastępują wiele jednostkowych (i jednostronnych) oświadczeń o potrąceniu. Potrącenie, jako czynność jednostronna, wywołuje konkretny „ujednolicony" skutek materialnoprawny: wskutek potrącenia obie wierzytelności umarzają się nawzajem do wysokości wierzytelności niższej (art. 498 § 2 k.c.), a oświadczenie ma moc wsteczną od chwili, kiedy potrącenie stało się możliwe (art. 499 zdanie drugie k.c.). Z kolei w przypadku dwustronnej kompensaty strony mają pewien margines swobody w ustalaniu kształtu jej skutków (art. 353^1 k.c.). Generalnie kompensata dokonana poza postępowaniem sądowym jest „pewniejsza" niż oświadczenie jednostronne.

3.3. POTRĄCENIE JAKO CZYNNOŚĆ W POSTĘPOWANIU SĄDOWYM

Potrącenie może być czynnością dokonywaną w postępowaniu sądowym. Jego nośnikiem jest pismo procesowe podlegające szczegółowym rygorom prawa procesowego. Wywołuje ono takie same skutki materialnoprawne jak potrącenie poza postępowaniem sądowym (wyrok sądu w związku z dokonaną oceną potrącenia nie ma charakteru prawotwórczego/konstytutywnego), ale jednocześnie, po pierwsze, podlega określonym zasadom proceduralnym (np. art. 203^1 k.p.c.) i, po drugie, dodatkowo wywołuje określone skutki proceduralne (np. w zakresie wygrania sprawy, odpowiedzialności — w kwestii kosztów — za wynik sprawy). Przy czym może to być w szczególności proces cywilny, postępowanie upadłościowe.

Potrącenie jako czynność w postępowaniu może podlegać różnym zasadom prekluzyjnym. Zasady te wynikają choćby z art. 203^1 k.p.c. Wreszcie mogą być różne skutki naruszenia zasad prekluzyjnych co do możliwości dokonania potrącenia. Czym innym jest niemożność uwzględnienia zarzutu potrącenia w danym postępowaniu, a czym innym jest utrata materialnego prawa potrącenia.

Potrącenie może dotyczyć wierzytelności spornych albo bezspornych. Podkreślić należy, że bezsporność wierzytelności nie jest przesłanką skuteczności potrącenia ani warunkiem oświadczenia. Bezsporność ma znaczenie w kontekście art. 203^1 k.p.c.

[11] Por. np. Ł. Chyla, A. Barańska: *Potrącenie umowne w prawie polskim*, Studenckie Zeszyty Naukowe 2017, Vol. XX, nr 33, s. 7–19.

Istotne jest źródło pochodzenia wierzytelności będących przedmiotem potrącenia. W sferze art. 203^1 k.p.c. znaczenie ma, czy wierzytelności pochodzą z tego samego stosunku prawnego.

3.4. POTRĄCENIE W POSTĘPOWANIU SĄDOWYM JAKO ZARZUT EWENTUALNY

Potrącenie może zostać złożone jako tzw. zarzut ewentualny[12]. Nie oznacza ono wtedy automatycznego uznania wierzytelności drugiej strony.

3.5. POWOŁANIE SIĘ W PIŚMIE PROCESOWYM NA WCZEŚNIEJ DOKONANE POTRĄCENIE

Czym innym jest sporność wierzytelności będących przedmiotem potrącenia, a czym innym jest sporność co do prawidłowości wcześniejszego zastosowania mechanizmu potrącenia. Odpryskami tego zagadnienia są na przykład problemy prawne z należytym umocowaniem do złożenia oświadczenia o potrąceniu i jego odebrania. Należy odróżnić — co czyni również Sąd Najwyższy w uzasadnieniu komentowanej uchwały — potrącenie, którego „nośnikiem" jest czynność dokonywana w postępowaniu sądowym od powołania się w postępowaniu sądowym na wcześniej złożone oświadczenie o potrąceniu (w zasadzie art. 203^1 k.p.c. odnosi się do składania oświadczenia o potrąceniu po doręczeniu odpisu pozwu). Skutecznie złożone oświadczenie o potrąceniu wywołuje skutki prawne, o których mowa w art. 498 § 2 i art. 499 zdanie drugie k.c. i nie ma potrzeby składania go po raz wtóry. W praktyce jednak „w ramach ostrożności procesowej" dubluje się oświadczenie, jeżeli są wątpliwości co do jego złożenia albo w braku miarodajnego dowodu doręczenia oświadczenia itp.

3.6. KOMPENSATA JAKO TREŚĆ UGODY SĄDOWEJ

Można bronić poglądu, że strona, która utraciła możliwość podniesienia zarzutu potrącenia z uwagi na treść art. 203^1 k.p.c., może zawrzeć z drugą stroną ugodę sądową opartą na kompensacie wzajemnych wierzytelności.

[12] Uchwała SN — Izba Cywilna z 25 lipca 2019 r., III CZP 18/19, trafnie stanowi, że „wierzytelność podlega wpisowi na listę wierzytelności w zgłoszonej wysokości także wtedy, gdy wierzyciel, kwestionując wzajemną wierzytelność upadłego, zgłosił zarzut ewentualny, że chce skorzystać z prawa potrącenia".

3.7. POTRĄCENIE W POSTĘPOWANIU UPADŁOŚCIOWYM

Istotne, wręcz fundamentalne znaczenie ma data powstania obu wierzytelności względem zdarzenia, jakim jest ogłoszenie upadłości jednej ze stron stosunku potrąceniowego. Potrącenie jest dopuszczalne, jeżeli obie wierzytelności powstały przed ogłoszeniem upadłości. Niemniej warunkiem skorzystania z niego jest oświadczenie nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności. Dalej potrącenie jest dopuszczalne, jeśli obie wierzytelności powstały po ogłoszeniu upadłości[13]. Niemniej wówczas nie składa się zgłoszenia wierzytelności, a zatem stosowanie art. 96 pr. upadł. byłoby bezprzedmiotowe. Potrącenie jest absolutnie niedopuszczalne, jeżeli wierzytelność do upadłego powstała przed ogłoszeniem upadłości, a wierzytelność przeciwstawna — po ogłoszeniu upadłości.

Wymagalność roszczeń ze stosunku potrącenia schodzi na plan dalszy. Wystarczy, że wymagalna jest wierzytelność strony aktywnej przy potrąceniu[14]. Z kolei z mocy art. 91 pr. upadł. wszystkie wierzytelności do upadłego z dniem ogłoszenia upadłości stają się wymagalne.

Obecnie nie budzi wątpliwości stwierdzenie, że skuteczne zgłoszenie wierzytelności może nastąpić po upływie terminu dla jego dokonania wynikającego z postanowienia sądu upadłościowego o ogłoszeniu upadłości. Skuteczne oświadczenie o potrąceniu może być zawarte w „poterminowym"[15] zgłoszeniu wierzytelności, byleby to było „pierwsze" zgłoszenie. Jak się wydaje, jeżeli w tej samej dacie dziennej ten sam wierzyciel złożył kilka zgłoszeń wierzytelności wynikających z różnych stosunków prawnych i w jednym z nich zawarł oświadczenie o potrąceniu, to byłoby to skuteczne, nawet jeżeli chronologicznie nie byłoby ono pierwsze[16].

Znaczenie może mieć nabycie wierzytelności do potrącenia (np. w drodze cesji/przelewu, *cessio legis*: odpowiednio: ust. 1 i ust. 2 art. 94 pr. upadł.), jak i niektóre okoliczności tego nabycia[17]. Powstaje wątpliwość, czy ogłoszenie upadłości nie dezaktualizuje *ratio legis* dla kodeksowego zakazu potrącania wierzytelności deliktowych, itp.

[13] Z wyroku SN — Izba Cywilna z 17 września 2009 r., IV CSK 144/09, wynika, że przepisy o potrąceniu w upadłości nie wykluczają potrącenia na ogólnych zasadach wierzytelności masy upadłości z wierzytelności do masy. Podobnie: wyroki SN — Izba Cywilna z 20 lutego 1997 r., I CKN 3/97, i z 22 sierpnia 2001 r., V CKN 1140/00.

[14] Postanowienie SN — Izba Cywilna z 3 kwietnia 2025 r., I CSK 2935/24.

[15] Tak wyraźnie wyrok SN — Izba Cywilna z 14 grudnia 2004 r., II CK 263/04.

[16] W wyroku SA w Gdańsku — I Wydział Cywilny z 10 października 2013 r., I ACa 552/13, wyrażono pogląd, że: „Konsekwencją cofnięcia zgłoszenia i umorzenia postępowania wywołanego tym zgłoszeniem jest uznanie, że powód nie zgłosił skutecznie swojej wierzytelności i nie złożył w postępowaniu upadłościowym skutecznego oświadczenia o potrąceniu".

[17] Zob. np. A. Nowacki: *Potrącenie wierzytelności nabytej przed ogłoszeniem upadłości*, Przegląd Prawa Handlowego 2019, nr 10, s. 14–21; J. Jastrzębska: *Potrącenie wierzytelności przez cesjonariusza świadomego niewypłacalności dłużnika przed ogłoszeniem upadłości*, Transformacje Prawa Prywatnego 2015, nr 3, s. 5–20.

Istotne znaczenie ma strona aktywna przy dokonywaniu potrącenia (inicjator potrącenia), zwłaszcza w kontekście upadłości jednej ze stron stosunku potrącenia albo obu stron potrącenia. Generalnie w stosunkach gospodarczych możliwe jest umowne wyłączenie dopuszczalności jednostronnego potrącenia. Przy czym klauzula taka przyjęta przez przyszłego upadłego generalnie nie wiąże syndyka masy upadłości (art. 84 ust. 1 pr. upadł.).

W klasycznym układzie, kiedy obie wierzytelności powstały przed ogłoszeniem upadłości, z punktu widzenia pragmatyki zarządzania masą upadłości syndyk nie jest inicjatorem potrącenia. Syndyk dba o interes ogółu wierzycieli, a nie o interes pojedynczych wierzycieli. W zasadzie suma wierzytelności zgłoszonych do masy ma mniejsze znaczenie pragmatyczne niż kwota, jaką syndyk może pozyskać z realizacji wierzytelności upadłego. Niemniej są takie przypadki, w których to syndyk powinien być inicjatorem potrącenia. Jeżeli wierzytelność upadłego jest przedawniona, wówczas pragmatyczne będzie zainicjowanie oświadczenia o potrąceniu przez syndyka. Oświadczenie syndyka o potrąceniu może być złożone w odpowiedzi na zgłoszenie wierzytelności. Jeżeli obie strony stosunku potrącenia są w stanie upadłości, wówczas potrącenie może zainicjować jeden z syndyków.

Kluczowe znaczenie ma ekonomiczny aspekt przeprowadzenia potrącenia. To właśnie efekt biznesowy jest odpowiedzialny za popularność norm prawnych o potrąceniu w przypadku upadłości. W zwykłym obrocie gospodarczym nieskuteczność zarzutu potrącenia rodzi jedynie uciążliwości praktyczne. Z zasady trzeba dokonać płatności na rzecz kontrahenta i w osobnym trybie dochodzić zapłaty własnej wierzytelności. Z kolei w upadłości potrącenie to „szczęśliwy traf", „uprzywilejowany sposób zaspokojenia"[18], bo wobec nieskuteczności potrącenia kontrahent upadłego sam musi dokonać pełnej płatności, a własną wierzytelność (bez odsetek) może zaspokoić tylko w ramach przygotowanego przez syndyka planu podziału, o ile oczywiście są odpowiednie fundusze masy upadłości. W grę wchodzi nie tylko w praktyce bardzo niska[19] dywidenda upadłościowa, lecz także długi czas oczekiwania na jej realizację. Zaspokojenie — w ramach dostępnych funduszy masy — następuje zawsze w kwotach nominalnych, a mechanizm waloryzacji w postaci odsetek jest wyłączony (art. 92 pr. upadł.).

W kontekście upadłości potrącenie innych jednorodnych wierzytelności nie jest możliwe wobec wpływu upadłości na zobowiązania niepieniężne (art. 91 ust. 2 pr. upadł.). O ile przed upadłością jednej ze stron stosunku potrącenia istniałyby dwie przeciwstawne wierzytelności, w ramach których przedmiotem świadczenia są rzeczy zamienne („rzeczy tej samej jakości oznaczone tylko co do gatunku"), to z dniem ogłoszenia upadłości kontrahent upadłego automatycznie

[18] Wyrok SA w Gdańsku — I Wydział Cywilny z 10 października 2013 r., I ACa 552/13.

[19] J. Kruczalak-Jankowska, M. Maśnicka: *Działalność sądów w postępowaniach restrukturyzacyjnych i upadłościowych: bariery funkcjonowania i instrumenty poprawy systemu upadłościowego w Polsce*, Gdańsk 2019, s. 54.

dysponuje wierzytelnością pieniężną. Tym samym następuje utrata jednorodności obu wierzytelności, czyli „konstrukcyjnej", ustawowej przesłanki potrącenia. W przypadku ogłoszenia upadłości także drugiej strony stosunku potrącenia przesłanka jednorodności wierzytelności zostanie odzyskana, o ile nie nastąpi to wcześniej z innych przyczyn (np. pojawienie się wtórnego pieniężnego roszczenia odszkodowawczego).

Z zakresu rozważań należy wyłączyć sytuację potrącenia w sytuacji, gdy stosunek potrącenia obejmuje wierzytelność do upadłego zabezpieczoną rzeczowo (w szczególności gdy wartość przedmiotu zabezpieczenia przewyższa wysokość wierzytelności). Dlaczego? Otóż wierzytelność zabezpieczona hipotecznie może mieć pełną, nominalną wartość, a z uwagi na art. 92 pr. upadł. taka wierzytelność może „zarabiać" na przyroście odsetek, które będą zaspokojone z przedmiotu zabezpieczenia. Wierzytelność, która nie ma takiego zabezpieczenia, ma zwykle niewielką wartość. Zatem ekonomiczna sytuacja wierzycieli jest drastycznie inna, co przekłada się na sens potrącenia.

Może powstać spór co do skuteczności potrącenia dokonanego przed ogłoszeniem upadłości. Może nie nastąpić odpowiednie księgowanie i w następstwie upadłości jednej ze stron syndyk może nie dostrzec zmian w rozrachunkach w następstwie potrącenia. Niemniej spór co do skuteczności potrącenia nie powoduje konieczności powtórzenia czynności potrącenia czy to na forum postępowania upadłościowego, czy to na forum procesu. Syndyk może kontestować sposób określenia skutków kompensaty, udział tzw. osób powiązanych w kompensacie (art. 128 pr. upadł.).

4. ANALIZA ZAGADNIENIA PRAWNEGO

4.1. ARGUMENT NAWIĄZUJĄCY DO „ZARZĄDZANIA" MASĄ UPADŁOŚCI

Z ekonomicznego punktu widzenia, zwłaszcza gdy spraw z potencjalnym zarzutem potrącenia jest wiele, rozsądniejsze mogłoby się wydawać skumulowanie decyzji co do potrącenia w sądzie upadłościowym niż rozproszenie takiej decyzji po różnych sądach procesowych (nawet w podobnych sprawach wyniki rozstrzygnięć mogą być różne). W orzecznictwie nie bez racji podkreśla się, że skuteczne złożenie oświadczenia o potrąceniu wpływa na stopień zaspokojenia pozostałych wierzycieli[20].

[20] Wyrok SA w Gdańsku — I Wydział Cywilny z 10 października 2013 r., I ACa 552/13.

4.2. STATUS ZARZUTU POTRĄCENIA WEDŁUG ZASAD OGÓLNYCH

Co ważne, na zasadach ogólnych, abstrahując od styku z prawem upadłościowym, zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego w innym składzie „nieuwzględnienie przez sąd zarzutu potrącenia nie stoi na przeszkodzie w późniejszym dochodzeniu pozwem objętego tym zarzutem roszczenia”[21]. Sąd Najwyższy podniósł w uzasadnieniu tej uchwały, że „zarzut potrącenia, którego uwzględnienie stanowić może przesłankę oddalenia powództwa, traktować należy jako element stanu faktycznego sprawy, a więc także jako element uzasadnienia wyroku”. To bardzo ważna kwestia, zważywszy, że powagę rzeczy osądzonej ma tylko sentencja wyroku, która zawiera rozstrzygnięcie o żądaniu pozwu. Powaga rzeczy osądzonej nie obejmuje natomiast samych przesłanek rozstrzygnięcia. Zatem motywy rozstrzygnięcia, zawarte w uzasadnieniu wyroku, nie wiążą innego sądu przy rozstrzyganiu innej sprawy. Podkreślenia wymaga również, że podniesienie zarzutu potrącenia nie powoduje stanu zawisłości sprawy (*lis pendes*) co do wierzytelności przedstawionej do potrącenia[22].

4.3. ARGUMENT Z JĘZYKOWEJ WYKŁADNI ART. 96 PR. UPADŁ.

Z językowej wykładni art. 96 pr. upadł. wynika, że „konieczną przesłanką potrącenia wierzytelności jest jej jednoczesne zgłoszenie w postępowaniu upadłościowym”[23]. Przepis art. 96 pr. upadł. pełni istotną funkcję w zarządzaniu postępowaniem upadłościowym: dostarcza syndykowi wiedzy, w jakim zakresie czynności co do ściągania wierzytelności upadłego mogą okazać się nieskuteczne[24].

4.4. ARGUMENT ODWOŁUJĄCY SIĘ DO NATURY ROZPOZNANIA WIERZYTELNOŚCI W POSTĘPOWANIU UPADŁOŚCIOWYM

Generalnie szeroko rozumiana odmowa uznania wierzytelności (a w tym kwestia uznania potrącenia wierzytelności) w postępowaniu upadłościowym „nie stanowi przeszkody do jej dochodzenia we właściwym trybie”. Zatem rozpoznanie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym w trybie zgłoszenia wierzytelności

[21] Uchwała SN — Izba Cywilna i Administracyjna z 20 listopada 1987 r., III CZP 69/87.
[22] Uzasadnienie uchwały SN — Izba Cywilna z 23 stycznia 2007 r., III CZP 125/06.
[23] Wyrok SN — Izba Cywilna z 17 stycznia 2007 r., II CSK 315/06.
[24] P. Stenko, S. Sołtysik: *Prawo upadłościowe. Komentarz* (w:) *Zobowiązania*, t. V, *Przepisy pozakodeksowe. Komentarz*, pod red. P. Machnikowskiego, 2025, Legalis, komentarz do art. 96, pkt I.3.

nie stanowi rozstrzygnięcia ostatecznego (nie jest objęta ani powagą *res transacta*, ani powagą *res iudicata*)[25].

Ogłoszenie upadłości powoduje czasowy (przejściowy) brak drogi procesowej[26] dla rozpoznania spraw dotyczących masy upadłości, a tym samym spraw procesowych o zapłatę przeciwko upadłemu. Właściwy jest tryb zgłoszenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym. Niemniej wierzytelność upadłego wobec strony stosunku potrącenia może być dochodzona w każdym czasie w procesie sądowym przez syndyka.

Tryb rozpoznania sprawy w postępowaniu upadłościowym jest mocno uproszczony. Nie zawiera pełnej palety gwarancji procesowych. Bez względu na wagę sprawy i jej wartość rozpoznawana jest na niskim szczeblu orzeczniczym[27].

Postępowanie sądowe wszczęte przed ogłoszeniem upadłości przeciwko przyszłemu upadłemu o wierzytelność, która podlega zgłoszeniu do masy, może być podjęte przeciwko syndykowi tylko w przypadku, gdy w postępowaniu upadłościowym wierzytelność ta „po wyczerpaniu trybu określonego ustawą" nie zostanie umieszczona na liście wierzytelności (art. 145 ust. 1 pr. upadł.). Zgodnie z art. 263 zdanie drugie pr. upadł. „z uwzględnieniem art. 145 ust. 1 dochodzenie wierzytelności, której odmówiono uznania, jest możliwe dopiero po umorzeniu lub zakończeniu postępowania upadłościowego". Niemniej w praktyce może to być wartość iluzoryczna, skoro syndyk masy upadłości ma obowiązek likwidacji wierzytelności w toku postępowania upadłościowego przez „zbycie lub ściągnięcie" (art. 331 ust. 1 pr. upadł.). Po ogłoszeniu upadłości nowe postępowania sądowe dotyczące masy upadłości mogą być wszczęte i prowadzone wyłącznie przez syndyka lub przeciwko niemu (art. 144 ust. 1 pr. upadł.). W warunkach upadłości ekonomicznym sensem podniesienia zarzutu potrącenia jest uniknięcie płatności do masy, a nie kalkulacja odnosząca się do uczestnictwa w dywidendzie upadłościowej.

[25] Zdaniem Sądu Najwyższego celem postępowania upadłościowego „nie jest rozstrzygnięcie o danym roszczeniu, lecz zaspokojenie wierzycieli przez likwidację masy upadłości i podział uzyskanych funduszy. Jakakolwiek decyzja w przedmiocie wierzytelności, tj. jej uznanie lub odmowa uznania, nie ma waloru rzeczy osądzonej, gdyż wydawana jest przede wszystkim dla celów postępowania upadłościowego i może być kwestionowana we właściwy sposób, z reguły w drodze procesu". Uzasadnienie uchwały SN — Izba Cywilna z 23 stycznia 2007 r., III CZP 125/06.

[26] Por. A. Jakubecki (w:) *System prawa handlowego*, t. 6, *Prawo restrykcyjne i upadłościowe*, pod red. A. Hrycaj, A. Jakubeckiego, A. Witosza, Warszawa 2019, s. 1065.

[27] W wyroku SA w Gdańsku — I Wydział Cywilny z 20 maja 2019 r., I AGa 62/19, zauważono, że „charakter postępowania upadłościowego, którego celem jest szybkie poczynienie ustaleń w celu zaspokojenia wierzycieli upadłego, narzuca szereg koniecznych uproszczeń, bez których postępowanie to stałoby się niesprawne i niewydolne. Wyrazem tej zasady jest uproszczony i przyspieszony tryb ustalania wierzytelności (art. 236–266 pr. upadł.), który nie daje w żadnym razie gwarancji porównywalnych z procesem sądowym, wobec czego jego wynik — w postaci zatwierdzonej listy wierzytelności — jest dokonywany wyłącznie na użytek tego postępowania i w konsekwencji nie jest objęty powagą rzeczy osądzonej. Nie pozbawia ona zatem wierzyciela możliwości dochodzenia nieuznanej wierzytelności poza postępowaniem upadłościowym".

Oczywiste jest, że istnienie relacji prawnej umożliwiającej potrącenie nie oznacza, że wyłączną ścieżką postępowania jest realizacja tego potrącenia. To tylko „okienko możliwości" bardzo korzystne dla kontrahenta upadłego.

4.5. ARGUMENT ODWOŁUJĄCY SIĘ DO ZAKRESU ZASTOSOWANIA ART. 96 PR. UPADŁ.

Powstaje wątpliwość, czy przepis art. 96 pr. upadł. prowadzi do ostatecznego, całkowitego wygaśnięcia zarzutu potrącenia, także po umorzeniu, zakończeniu czy uchyleniu postępowania upadłościowego. Nic nie wydaje się wskazywać na taki wniosek. Przepis ten stanowi jedynie, że „wierzyciel, który chce skorzystać z prawa potrącenia, składa o tym oświadczenie nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności". Przepis art. 96 pr. upadł. dotyczy procedury upadłościowej. Nie ma on uniwersalnego wymiaru. Zgodnie z art. 367 ust. 2 pr. upadł. — regulującym skutki umorzenia postępowania upadłościowego (art. 367 ust. 1 pr. upadł.) i znajdującym odpowiednie zastosowanie do przypadku zakończenia postępowania upadłościowego (art. 368 ust. 3 pr. upadł.) i uchylenia tego postępowania (art. 371 ust. 1 zdanie drugie pr. upadł.) — w postępowaniach cywilnych upadły wchodzi do postępowania w miejsce syndyka. Owa subrogacja może dotyczyć *lege non distinguente* sporu o potrącenie. Wreszcie jeżeli art. 96 pr. upadł. odnosi się do zgłoszenia wierzytelności, to nie obejmuje on sytuacji opisanej w art. 372 ust. 1 pr. upadł., tj. „zmiany stosunków prawnych dokonane na podstawie przepisów ustawy". Postępowanie upadłościowe może ponadto zakończyć się zawarciem układu, a zatem innym modelem zaspokojenia niż przez likwidacje masy upadłości (art. 266a pr. upadł.)[28].

Powstaje zatem kolejne pytanie, czy utrata zarzutu potrącenia powinna być rozumiana w ten sposób, że trwa ona przez cały czas postępowania upadłościowego i dotyczy wszelkich relacji związanych z masą upadłości[29].

[28] Z kolei propozycje układowe mogą przewidywać konwersję wierzytelności na akcje. Kwestia sporu co do skuteczności potrącenia w świetle konwersji to osobny temat.

[29] W wyroku SN — Izba Cywilna z 26 maja 2022 r., II CSKP 1344/22, wskazano, że „z art. 96 pr. upadł. wynika, że wierzyciel, który chce skorzystać z prawa potrącenia, składa o tym oświadczenie nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności. Potrącenie może dotyczyć tylko wierzytelności zgłoszonej do masy upadłości, skoro termin na oświadczenie o potrąceniu został powiązany ze zgłoszeniem wierzytelności […]. Trafnie wskazał Sąd *meriti*, iż dochodzenie wierzytelności (a potrącenie jest sposobem tego dochodzenia) w procesie toczącym się równolegle z postępowaniem upadłościowym dopuszczalne jest tylko wtedy, gdy spór o tę wierzytelność został wszczęty przed ogłoszeniem upadłości, a ponadto w postępowaniu upadłościowym wyczerpano tryb określony ustawą do umieszczenia jej na liście wierzytelności. Jeśli przesłanka ta nie jest spełniona, wierzyciel może dochodzić swej wierzytelności w odrębnym procesie dopiero po umorzeniu lub zakończeniu postępowania upadłościowego. Skutkiem potrącenia jest umorzenie obu wierzytelności do wysokości wierzytelności niższej (art. 498 § 2 k.c.). Potrącenie prowadzi do umorzenia wierzytelności należnej masie upadłości i jest sposobem zaspokojenia się z masy. Możliwość umarzania wierzytelności wchodzących w skład masy upadłości, już w czasie jej trwania poza postępowaniem upadłościowym, byłaby niczym nieuzasadnionym uprzywilejowaniem jednego z wierzycieli".

4.6. ARGUMENT ODWOŁUJĄCY SIĘ DO KWALIFIKACJI WIERZYTELNOŚCI KONTRAHENTA UPADŁEGO DO ZAMROŻENIA W REŻIMIE UPADŁOŚCIOWYM

Nieuwzględnienie zarzutu potrącenia przy zgłoszeniu wierzytelności może wiązać się z uznaniem, że kontrahentowi upadłego albo w ogóle nie przysługiwała wierzytelność do upadłego (a w konsekwencji nie ziściła się podstawowa przesłanka potrącenia), albo nie przysługiwał zarzut potrącenia, choć przysługiwała mu wierzytelność względem upadłego. W tym pierwszym wypadku kontrahent upadłego może prowadzić proces cywilny na zasadach art. 145 ust. 1 i art. 263 pr. upadł. o nieuznaną wierzytelność. W tym drugim przypadku nieuznanie zarzutu potrącenia, ale uznanie wierzytelności kontrahenta upadłego niejako kwalifikuje wierzytelność kontrahenta upadłego do zaspokojenia w szczególnym reżimie upadłościowym. Postępowanie upadłościowe jest postępowaniem rozpoznawczo-wykonawczym. Jeżeli jedna z wierzytelności ze stosunku potrącenia zostaje zakwalifikowana do zaspokojenia w reżimie upadłościowym, to niejako blokuje to możliwość posługiwania się tą wierzytelnością w procesie cywilnym poprzez zarzut potrącenia. Innymi słowy, aby przeprowadzić skuteczne potrącenie, obie wierzytelności muszą być „otwarte do dyspozycji". Umieszczenie wierzytelności na liście wierzytelności w postępowaniu upadłościowym niejako „blokuje" do zaspokojenia w szczególnym trybie, choć z uwagi na okoliczności faktyczne do realnego zaspokojenia może w ogóle nie dojść.

4.7. ARGUMENT ODWOŁUJĄCY SIĘ DO „ZASPOKOJENIA POZA POSTĘPOWANIEM UPADŁOŚCIOWYM"

Podnoszony jest także argument, że dopuszczenie zarzutu potrącenia w czasie trwania postępowania upadłościowego, w odrębnym postępowaniu, w którym syndyk dochodzi należnej masie wierzytelności, prowadziłoby do zaspokojenia poza postępowaniem upadłościowym, a tym samym do „uszczuplenia masy upadłości poza kontrolą, jaką sprawuje nad nią sędzia komisarz i sąd upadłościowy"[30].

4.8. PODSUMOWANIE

Zatem utrata zarzutu potrącenia w warunkach art. 96 pr. upadł. dotyczy nie tylko rozpoznania sprawy w ramach sprawy o zgłoszenie wierzytelności, lecz także

[30] Wyrok SN — Izba Cywilna z 7 kwietnia 2017 r., V CSK 519/16.

każdego innego procesu trwającego w toku postępowania upadłościowego, w szczególności wytoczonego przez syndyka.

Powstaje pytanie, czy jeżeli w postępowaniu upadłościowym kwestia potrącenia zostanie rozpoznana negatywnie (z różnych przyczyn), to czy sąd procesowy może rozstrzygnąć ją inaczej. Otóż nie ma związania rozstrzygnięciem w sprawie treści listy wierzytelności.

W mojej ocenie niezłożenie zarzutu potrącenia w procesie wytoczonym i niezakończonym przed ogłoszeniem upadłości lub brak możliwości podniesienia zarzutu potrącenia w procesie z uwagi na art. 203^1 k.p.c. nie determinuje możliwości podniesienia zarzutu potrącenia w postępowaniu upadłościowym. Przepis art. 96 pr. upadł. nic nie stanowi o takich okolicznościach jako warunkach lub przeszkodach do potrącenia w warunkach ogłoszonej upadłości.

Zaniechanie podniesienia zarzutu potrącenia w procesie nie może rzutować na treść listy wierzytelności, gdyż o treści listy wierzytelności decyduje zgłoszenie wierzytelności. O prawie do dywidendy upadłościowej decyduje treść planu podziału, który jest następstwem przyjęcia listy wierzytelności i przeprowadzenia likwidacji masy upadłości. Intencją autora nie jest mnożenie możliwych przypadków postępowań, skoro została postawiona ogólna teza, że ograniczenie potrącenia wynikające z art. 96 pr. upadł. „działa" tylko w czasie trwania postępowania upadłościowego.

Jak się wydaje, dotychczasowe rozważania można podsumować w następujący sposób:

1. Przepis art. 96 pr. upadł. dotyczy stosunku potrąceniowego wierzytelności do upadłego, w ramach którego potrącenie jest dopuszczalne (choćby z uwagi na art. 95 pr. upadł.). Systemowo jest to przepis odnoszący się do wierzytelności do upadłego powstałych przed ogłoszeniem upadłości.
2. Przepis art. 96 pr. upadł. to w rzeczywistości norma materialnoprawna kształtująca przesłanki potrącenia (w tym przypadku przesłankę negatywną).
3. Ze zwrotu „wierzyciel, który chce skorzystać z prawa potrącenia" wynika, że jest to uprawnienie, z którego do czasu ogłoszenia upadłości wierzyciel nie skorzystał, tzn. przed ogłoszeniem upadłości nie nastąpiło poprawne złożenie i doręczenie kwalifikowane oświadczenia o potrąceniu. Sporządzanie listy wierzytelności z urzędu dotyczy wyjątkowych przypadków. Niemniej nawet gdy syndyk ma obowiązek uwzględnienia wierzytelności z urzędu, to nie stoi to na przeszkodzie zgłoszeniu wierzytelności przez wierzyciela (wraz z zarzutem potrącenia). Oczywiście po zatwierdzeniu listy wierzytelności co do pozycji umieszczonej z urzędu zgłoszenie wierzytelności będzie bezprzedmiotowe.
4. Potrącenie nie jest uprawnieniem absolutnym. Ustawa wprowadza wyjątki od dopuszczalności potrącenia, także na wypadek upadłości.
5. Ograniczenie potrącenia wynikające z art. 96 pr. upadł. „działa" tylko w czasie trwania postępowania upadłościowego.

6. Zgłoszenie wierzytelności, któremu towarzyszy oświadczenie o potrąceniu, musi być formalnie skuteczne, nie może być zwrócone, cofnięte itp.
7. Potrącenie w świetle regulacji art. 96 pr. upadł. nie jest ograniczone pochodzeniem wierzytelności z tego samego stosunku prawnego czy bezspornością.
8. Moc prawna art. 95 i 96 pr. upadł. wydaje się porównywalna. Niedopuszczalne jest potrącenie wierzytelności do upadłego wbrew treści tych przepisów w czasie trwania postępowania upadłościowego.
9. Jeżeli oświadczenie o potrąceniu nie zostało złożone przy zgłoszeniu wierzytelności albo przed zgłoszeniem, jest ono niedopuszczalne w jakiejkolwiek formie po dokonanym zgłoszeniu wierzytelności. Także w procesie wytoczonym przez syndyka. Gdyby proces został jednak wytoczony dopiero po umorzeniu, zakończeniu, uchyleniu postępowania upadłościowego, ograniczenia z art. 96 pr. upadł. nie obowiązują.
10. W przypadku wytoczenia powództwa przez syndyka po tym, jak zostało dokonane zgłoszenie wierzytelności bez oświadczenia o potrąceniu, złożenie oświadczenia o potrąceniu jest niedopuszczalne, a jeżeli powództwo syndyka zostało wytoczone w sytuacji, gdy zgłoszenie wierzytelności jeszcze nie nastąpiło, wówczas po doręczeniu pozwu pozwany wierzyciel powinien dokonać zgłoszenia wierzytelności wraz z potrąceniem, przy jednoczesnym dopełnieniu wymogów z art. 230^1 k.p.c. Proces z powództwa syndyka powinien zostać zawieszony do czasu rozstrzygnięcia sprawy ze zgłoszenia wierzytelności. Ponieważ nie tworzy on prawomocności rzeczy osądzonej, pozwany wierzyciel może podtrzymywać zarzut potrącenia w procesie wytoczonym przez syndyka. Wnioski te dotyczą także innych postępowań sądowych z inną konfiguracją podmiotową stron.
11. Innymi słowy przepis art. 96 pr. upadł. w grupie innych przepisów ustanawia pewne zasady co do potrącenia na czas trwania postępowania upadłościowego.

5. WNIOSKI

De lege lata jeżeli wierzyciel najpóźniej przy zgłoszeniu wierzytelności, a zatem w postępowaniu upadłościowym nie podniesie zarzutu potrącenia, to zarzut ten — na czas postępowania upadłościowego — traci. W praktyce oznacza to faktyczną utratę możliwości potrącenia, jeżeli w toku postępowania upadłościowego dojdzie do skutecznych rozliczeń wierzytelności. Zatem w przypadku powództwa wytoczonego przez syndyka masy upadłości pozwany może podnieść zarzut potrącenia:

1) jeżeli jeszcze nie złożył zgłoszenia wierzytelności i zarzutu potrącenia;
2) już złożył zarzut potrącenia przy zgłoszeniu wierzytelności, ale zarzut ten nie został rozpoznany;

3) złożył zarzut potrącenia, ale w postępowaniu w sprawie zgłoszenia wierzytelności zarzut ten nie został uznany.

W dwóch pierwszych przypadkach są podstawy do zawieszenia postępowania wytoczonego przez syndyka.

Wydaje się, że obecny stan prawny sprzyja niestety rozbieżnym interpretacjom i rozbieżnym liniom orzeczniczym. Rozpoznanie zagadnienia potrącenia przez sąd upadłościowy nie tworzy powagi rzeczy osądzonej, a zatem wydaje się za rozsądne, aby dopuścić możliwość ponownego badania sprawy potrącenia w procesie wytoczonym przez syndyka, ale w ściśle ograniczonym zakresie. Ponadto zarzut potrącenia w istocie rzeczy w praktyce nie tyle ma na celu uzyskanie przez kontrahenta upadłego dywidendy upadłościowej, ile wyłączenie obowiązku zapłaty do masy upadłości.

De lege ferenda, po pierwsze, należałoby wprowadzić zasadę, że zagadnienie dotyczące potrącenia rozstrzygnięte przez sąd upadłościowy może być badane ponownie na przykład w postępowaniu wytoczonym przez syndyka masy upadłości, ale kontrahent upadłego nie mógłby podnosić nowych okoliczności i twierdzeń ponad te, które przedstawił w zgłoszeniu wierzytelności.

Po drugie, kontrahent upadłego nie mógłby powoływać się na zarzut potrącenia w jakimkolwiek postępowaniu sądowym w czasie trwania postępowania upadłościowego, gdyby uchybił obowiązkowi z art. 96 pr. upadł. Przy czym można rozważyć wprowadzenie terminu materialnoprawnego (np. do sześciu miesięcy od dnia ogłoszenia upadłości), po upływie którego złożenie oświadczenia o potrąceniu nie było możliwe.

Po trzecie, brak rozstrzygnięcia w procesie cywilnym co do potrącenia nie powinien tamować możliwości tworzenia kolejnych planów podziału. Wierzytelność do upadłego nie byłaby w nich obsługiwana, chyba że kontrahent upadłego cofnąłby zarzut potrącenia.

BIBLIOGRAFIA

Barańska A., Chyla Ł.: *Potrącenie umowne w prawie polskim*, Studenckie Zeszyty Naukowe 2017, Vol. XX, nr 33, s. 7–19.

Błaszczak Ł.: *Zarzut potrącenia w procesie cywilnym (art. 203[1] Kodeksu postępowania cywilnego)*, Warszawa 2019.

Chrapoński D. (w:) *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, pod red. A. Witosza, A.J. Witosza, wyd. 5, Warszawa 2014.

Cieślak S.: *Funkcje zarzutu potrącenia w procesie cywilnym oraz w postępowaniu upadłościowym*, Transformacje Prawa Prywatnego 2020, nr 1, s. 7–28.

Gurgul S.: *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, wyd. 10, Warszawa 2016.

Jakubecki A., Zedler F.: *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2010.

Janda P.: *Potrącenie jako sposób zaspokojenia roszczenia wierzyciela po ogłoszeniu upadłości obejmującej likwidację majątku*, Monitor Prawniczy 2007, nr 4, s. 182–190.

Janda P.: *Prawo upadłościowe. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2023.

Jastrzębska J.: *Potrącenie wierzytelności przez cesjonariusza świadomego niewypłacalności dłużnika przed ogłoszeniem upadłości*, Transformacje Prawa Prywatnego 2015, nr 3, s. 5–20.

Kempiński P.: *Geneza i rozwój instytucji potrącenia w polskim prawie upadłościowym pod wpływem prawa obcego*, Czasopismo Prawno-Historyczne 2025, z. 2, s. 251–271.

Korzonek J.: *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowem*, Wrocław 1992 (wydanie anastatyczne).

Kruczalak-Jankowska J., Maśnicka M.: *Działalność sądów w postępowaniach restrukturyzacyjnych i upadłościowych: bariery funkcjonowania i instrumenty poprawy systemu upadłościowego w Polsce*, Gdańsk 2019.

Nowacki A.: *Przesłanki dopuszczalności potrącenia w upadłości*, Państwo i Prawo 2024, z. 7, s. 127–141.

Nowacki A.: *Potrącenie wierzytelności nabytej przed ogłoszeniem upadłości*, Przegląd Prawa Handlowego 2019, nr 10, s. 14–21.

Płaziuk J.: *Charakter prawny procesowego i pozaprocesowego oświadczenia woli o potrąceniu w kontekście zarzutu potrącenia zawartego w art. 203[1] Kodeksu postępowania cywilnego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego – Seria Prawnicza 2020, nr 29, s. 213–234.

Pyziak-Szafnicka M.: *Potrącenie w prawie cywilnym*, Kraków 2002.

System prawa handlowego, t. 6, *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, pod red. A. Hrycaj, A. Jakubeckiego, A. Witosza, Warszawa 2019.

Tatara K., Trela Ł.: *Oświadczenie o potrąceniu a zgłoszenie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym*, Monitor Prawa Bankowego 2026, nr 4, s. 29–38.

Zadłużenie i niewypłacalność dłużnika: retrospekcja, stan obecny, przyszłość, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, I. Gil, A. Góry-Błaszczykowskiej, A. Hrycaj, Sopot 2023.

Zobowiązania, t. V, *Przepisy pozakodeksowe. Komentarz*, pod red. P. Machnikowskiego, Warszawa 2025, Legalis.

Słowa kluczowe: prawo potrącenia, zarzut potrącenia, upadłość, zgłoszenie wierzytelności, powództwo syndyka.

RAFAŁ ADAMUS

THE SCOPE OF THE LOSS OF THE RIGHT TO RAISE A SET-OFF DEFENCE UNDER ARTICLE 96 OF THE BANKRUPTCY LAW — REMARKS IN THE CONTEXT OF THE SUPREME COURT RESOLUTION OF 24 FEBRUARY 2026, III CZP 38/25

S u m m a r y

The article provides a commentary on the Supreme Court resolution of 24 February 2026 (III CZP 38/25), addressing the relationship between Article 203ą of the Code of Civil Procedure and Article 96 of the Bankruptcy Law with respect to the admissibility and effectiveness of set-off during bankruptcy proceedings and in litigation initiated by the bankruptcy trustee. The author examines the Court's reasoning, which concludes that the two provisions are not mutually competing and that a violation of Article 96 of the Bankruptcy Law results in the substantive loss of the right of set-off for the duration of the bankruptcy proceedings. The commentary discusses divergent case law concerning the possibility of raising a set-off defence in actions brought by the trustee, the broader civil-law and insolvency-law framework of set-off, and the economic and systemic implications of limiting set-off in bankruptcy. The author argues for de lege ferenda reforms, including the possibility of re-examining set-off in civil proceedings and introducing a substantive deadline for submitting a set-off declaration.

The article concludes that the current legal framework fosters inconsistent interpretations and requires clarification to ensure systemic coherence.

Key words: right of set-off, set-off defence, bankruptcy, filing of claims, bankruptcy trustee's action.